

Premis i beques en l'àmbit local

Parlar d'estímul per a la promoció de la recerca en l'àmbit local és parlar, a primer cop d'ull, dels premis i les beques d'investigació. Amb tot, si hom hi reflexiona, són múltiples i variats els ressorts que, en un sentit ampli, han mogut i encara mouen els estudiosos i investigadors a iniciar treballs d'aquesta naturalesa, a interessar-se per l'estudi de l'entorn físic, cultural, històric... Hom no pot desvincular del tot, doncs, els premis i beques del conjunt d'accions que contribueixen a estimular la recerca entre nosaltres.

La institució que té encomanda la recerca d'una manera genèrica i intrínseca és la universitat, en dos aspectes concrets: d'una banda, com a activitat pròpia del professor universitari (és a l'únic nivell docent on es reconeix professionalment, mentre que en el secundari no es valora i, de retop, es penalitza); de l'altra, com a parcel·la dels programes de formació que han de capacitar els estudiants universitaris per a la recerca.

En tots dos aspectes arrosseguem un endarreriment considerable. En el primer cas ha estat quelcom endèmic en un país on la universitat fou un temps impermeable a la realitat pròpia, cal dir-ho, i visqué d'esquenes a l'entorn immediat. A més, la universi-

Narcís Figueras i Capdevila
Josep M.T. Grau i Pujol

tat tampoc no ha disposat mai de recursos suficients per a finançar els programes d'investigació. El traspàs a la Generalitat no ho ha resolt i l'Estat continua reservant-se l'estímul a la recerca i la seva coordinació (com també l'ingrés del professorat, les titulacions...). La cosa es fa més greu encara en les ciències dites dures que requereixen finançaments molt notables per poder avançar; hom ha reclamat sovint una valoració adequada del paper de la recerca científica en tots els àmbits, car es tracta d'«el vèrtex vivificador del sistema d'ensenyament, d'una banda, d'una altra, un element imprescindible dins el complex cultural del país» (1).

En el segon cas, val a dir que iniciar-se en la recerca, conèixer (i usar a la pràctica) la infraestructura cultural de què es disposa (arxius, biblioteques, subsidis o eines de treball...) i apropiar-se el bagatge metodològic de cada especialitat és una tasca que durant anys hagué de fer l'alumne pel seu compte, a les palpentes, per osmosi,

però sense un acompanyament concret. Avui les classes pràctiques s'han estès i la situació es va normalitzant. També és cert que no es pot pretendre tampoc d'encaminar tothom vers els mateixos objectius, quan l'opció per la recerca és una qüestió personal i, si voleu, vocacional, i que una formació específica per a la sortida docent de molts llicenciats és una necessitat encara no coberta.

Dit això, un segon pas fóra el de la valoració d'aquesta recerca: la seva qualitat i quantitat, la seva orientació temàtica, el grau d'implicació en el seu entorn, etc. Temes tots ells que ens durien molt enllà i que no són pas l'objecte d'aquests papers. Hom coincideix, però, a afirmar que hi ha llacunes i mancances molt importants en tots els camps i que un dèficit de recerca científica ha estat i ha de ser encara cobert sovint per entitats i persones privades, amb recursos aliens als mitjans oficials, o bé subvencionats. Hi ha qui pensa que la modalitat de les antigues tesines universitàries (tot i que resta el treball d'investigació dins els actuals programes de doctorat) afavoria de vegades la realització de treballs més breus sense necessitat de continuïtat o de compromís posterior.

Certament, els instituts o centres d'estudis també han estat eines d'ajut a la recerca, en l'àmbit local (publicacions, jornades...). Sovint els llicenciats que s'iniciaven en la vida docent s'incorporaven en l'activitat cultural d'aquestes institucions en el seu lloc de destinació, o bé un cert sentiment d'arrelament o de compromís amb la comarca o la població produïa iniciatives. Aquests dos factors tenen avui una incidència menor.

Premis a les comarques de Girona

Si ens referim més concretament a la creació de premis de recerca, a Catalunya el fenomen, si bé arrenca de la darrerria del segle XIX—paral·lelament als premis literaris impregnats de l'esperit de recuperació del passat i de la llengua pròpia—, ha estat en els darrers anys quan ha tingut una florida. La major part de premis, instituïts a Barcelona i d'àmbit català, tenen una vida que no ultrapassa les dues dècades, amb honorables excepcions (el cartell de premis de l'Institut d'Estudis Catalans, per exemple) que només confirmen la tònica general.

En l'àmbit que ens ocupa, les comarques de Girona, l'aparició d'iniciatives d'estímul és encara més recent. Si hom deixa de banda aquelles convocatòries àmplies d'assaig emparentades amb premis estrictament literaris (Rahola, Ametller), la major part de la vintena de premis que hi ha actualment en aquestes comarques sorgeixen a partir dels anys vuitanta.

Pel que fa a l'àrea d'estudi, llevat de tres casos en què hom es refereix a les comarques de Girona i tres o quatre d'àmbit general, els nivells local, zonal o comarcal són el més freqüent: la Bisbal i el Baix Empordà, Sant Feliu, Salt, Olot i la Garrotxa, la Costa Brava, el

Montseny o les Gavarres... A la Cerdanya, el Ripollès i al recent Pla de l'Estany no hi ha actualment cap convocatòria, tot i que n'hi hagué en el passat, de vegades ben recent (Premi Rufaca, 1990) i hi ha perspectives obertes de futur immediat.

La iniciativa dels premis és tant pública com privada (individual o associativa), però molt rarament el convocant privat suporta tot sol el finançament (Caixa de Girona, A. Descayre SA, Sant Elm). El més habitual és la convocatòria en solitari per part d'ajuntaments (la Bisbal, Olot, Salt, Figueres) o bé la col·laboració en diverses formes (Josep Moragues, Joan Xirgo, Esteve Pruensa, Montseny...). Val a dir que els centres d'estudis comarcals, llevat d'un cas (J. Moragues), no han participat en la creació de premis. Els ens comarcals, encara recents, van assumint un paper actiu en aquest camp (Gironès, la Selva i Baix Empordà).

La meitat dels ajuts s'atorguen en forma de beca, modalitat que ha proli-

ferat molt darrerament (canvi de premi a beca). La seva dotació oscil·la entre les 500.000 pessetes i 1.000.000. Els premis, en canvi, van del mínim de 100.000 pessetes a un màxim de 400.000, considerades sempre bestreta dels hipotètics drets d'autor.

Un aspecte rellevant és el de la publicació, que aporta un al·licient suplementari a l'estímul en qüestió. Amb tot, poques són les convocatòries que ho preveuen (Josep Moragues, Carles Rahola). En general el convocant se'n reserva el dret sense comprometre's formalment, tot i que és habitual d'indicar que se n'estudia la conveniència o es recomana a altres institucions. La periodicitat biennal d'un premi permet, en el context d'uns recursos limitats, assegurar l'edició del treball guardonat. La vinculació amb entitats o centres d'estudis facilitaria, sens dubte, la tasca d'edició (en el sentit anglosaxó, imprescindible, i en l'altre), recursos, distribució, etc.

Quant a la formació del jurat, la presència majoritària és de professors universitaris i persones vinculades al món de la recerca i la cultura, relacionats amb les temàtiques diverses, per bé que els representants institucionals sovint no s'estan de participar-hi; també hi figuren familiars de la persona que dona nom al premi. En relació amb això darrer, val a dir que són majoritaris els premis o beques instituïts amb noms de personatges que hom vol honorar o recordar, seguits dels que designen poblacions, indrets peculiars o denominacions més genèriques. Els jurats poden ser designats i fets públics *a priori*, o bé *a posteriori*. Aquesta darrera fórmula té l'avantatge de poder-lo adequar al tipus d'estudis presentats.

Les temàtiques abracen tots els aspectes de les ciències socials i naturals, les humanitats, l'economia... de

vegades amb orientacions concretes a cada convocatòria, però altres cops amb expressions massa vagues o difuminades (que poden produir problemes de decisió en els eventuais aspirants i en els jurats). Els premis del Montseny i de les Gavarres poden premiar trajectòries personals de defensa o difusió del patrimoni natural i humà. Són casos excepcionals i, en certa manera, col·laterals al propòsit d'aquests papers la pedagogia (Figueres) i la crítica d'art (Espais, Girona).

Una constatació, que pot semblar òbvia i no ho és tant, és el fet que la quasi totalitat dels premis i beques de la nostra àrea són atorgats a treballs en llengua catalana: hi ha l'excepció d'un premi d'àmbit estatal, que preveu l'acceptació d'originals també en èuscar i gallec, i el del pedagògic, cal creure que en virtut de la presència de la llengua castellana als programes educatius. En general, però, la catalanitat lingüística de les diverses activitats culturals en comarques i ciutats mitjanes de Catalunya és indiscutible (no és pas així en les publicacions universitàries, per exemple), bé que hi ha hagut ja desercions que fan perillar la normalització pròpia fins ara d'aquest àmbit (2).

Pel que fa, en fi, a la publicitat de les convocatòries, hom distribueix díptics o tríptics amb les bases i informacions útils, que són reproduïdes a diverses publicacions periòdiques. Sobresurten especialment *Serra d'Or*, *Plecs d'història local*/L'Avenç o *Revista de Girona*, tot i que les revistes locals i la premsa diària també se'n fan ressò. La Generalitat n'edita un catàleg anual i disposa d'un fitxer informatitzat. Es tracta, però, d'un aspecte en el qual cal esmerçar més esforços i recursos, ja que encara no arriba la informació necessària a llocs potencialment interessats. La recollida de dades per a aquestes pàgines, per exemple, s'ha fet àrdua i entrebancada.

Perspectives

Pel que fa a elements de reflexió i línies de futur, cal dir que s'ha produït, i podria produir-se encara, d'una banda, la desaparició d'alguns premis i, de l'altra, la transformació en beques per adaptar-se millor a la realitat (manca d'originals). Els exemples d'Olot, la Bisbal, Salt i Cassà són ben significatius. D'altres ajuts, més recents, han nascut ja com a beques. És cert que l'aspirant cerca la seguretat de l'ajut abans d'emprendre un treball extens i complex, tot i que també cal dir que els projectes, més o menys fàcils o brillants, poden fracassar per diversos motius i requereixen a més una tutorització adequada. En relació amb això les bases de les beques consignen sempre la possibilitat de retirar l'ajut.

És difícil de preveure, d'altra banda, com afectarà l'actual recessió en els pressupostos públics i privats que sostenen els premis i beques; cal creure que allà on hi hagi trajectòries sòlides no produirà estralls. Tot i això, és clar

que certes dotacions són encara escasses, sobretot dels premis, bé que alguns exigeixen també molt poc en contrapartida (extensió breu, temàtica vaga...). El tractament fiscal que reben les fundacions i el mecenatge privat a Espanya no ha propiciat la destinació de recursos a la promoció de premis i beques des de l'empresa privada, tot i que n'hi ha exemples (3).

Malgrat els canvis i eventuais desaparicions de què parlàvem, és també probable que apareguin, per un fenomen de mimetisme entre centres d'estudis o, sobretot, institucions públiques, altres convocatòries, sobretot en comarques ara desateses. La qüestió té dues cares, ja que exigeix —i no es fa prou— de valorar-ne bé la necessitat o la utilitat, acotar-ne la temàtica i no deixar-se embarcar en una certa operació de prestigi que aspira potser a dissimular una manca d'activitat o de suport real a la cultura en altres dimensions. Igualment una certa tendència, que sembla que s'insinua, a abraçar àmbits territorials d'estudi més amplis des de poblacions petites només expressa un cert complex d'inferioritat i es pot preveure que no conduirà pas a uns resultats més positius per a la recerca ni per a la vitalitat del premi o beca en qüestió.

D'altra banda, hi ha un aspecte molt general que ja ha estat posat de relleu en alguna ocasió i que cal repetir: no sembla lògic premiar treballs que no seran difosos. Assegurar la publicació hauria de ser una prioritat absoluta, cosa que no sempre es preveu.

Una altra cosa, que ara ens depassa, és que la distribució funcioni, és clar. En relació amb la qualitat dels treballs, val a dir que obligar el jurat a no deixar mai desert un premi, com es fa en algunes bases, és una constricció exagerada que ja ha tingut, com és

sabut, conseqüències lamentables en el món de la creació literària.

Un altre aspecte relacionat amb l'anterior i que sovint ha fet davallar la consideració o el prestigi d'una convocatòria és la sospita d'una manca de seriositat en les decisions dels jurats, en funció d'amistats, rivalitats, clientelisme... Hom pot resumir-ho en la sentència: «digues-me qui hi havia al jurat i et diré qui ha guanyat». Fóra ingenu de no reconèixer-ho i de negar la presència d'interessos i pressions en joc en tots els aspectes de la vida, però en una certa mesura és també irresponsable per part dels convocants no formar jurats equilibrats i independents de l'entorn immediat. La feina natural del jurat hauria de ser, a més, no solament la valoració i veredict final, ans l'assessorament als treballs premiats i no premiats, a fi que en resulti una millora quantitativa i qualitativa. En el cas de les beques el seguiment i fins i tot la direcció dels projectes resulta imprescindible.

En el nostre àmbit, la Universitat de Girona és l'element de dinamització de la recerca més lligat a l'entorn i també un nucli de professionals que, com ja es va fent, poden participar en els jurats de premis i beques i orientar els treballs dels deixebles. No cal descartar, però, la col·laboració amb els altres centres universitaris, previs o de nova planta, del país i l'aportació dels nombrosos estudiosos i professionals autòctons establerts laboralment en altres zones.

En relació amb les temàtiques, massa àmplies, cal dir que es farà cada cop més necessari, segons el lloc i la tradició local, de dirigir els ajuts de recerca vers els buits o llacunes que es constatin, o bé suggerir la realització d'estudis de síntesi. Les convocatòries d'àmbit supracomarcal o general podrien adreçar-se també, com s'ha fet en literatura, vers la millor obra publicada durant un període,

cosa que reconeixeria el treball d'una persona (l'autor) i l'esforç d'una entitat promotora, sempre que sigui sense ànim de lucre (centre d'estudis).

Finalment, diguem que un major contacte, potser fins i tot mínimament regular, entre convocants de premis i beques permetria d'evitar duplicitats, orientar millor els ajuts i, en definitiva, intercanviar experiències i propostes. La difusió de les convocatòries i el ressò de les adjudicacions als mitjans de comunicació és, com ja hem dit, enormement prefectible i potser podria emprendre's mancomunadament (4).

Així, doncs, aventurar una valoració global del paper que els ajuts a la recerca han tingut en la realitat no deixa de ser una feina plena de limitacions i de riscos. D'entrada, cal dir que el sol fet de parlar-ne vol dir que generen un interès i que viuen en aquests moments una certa efervescència. Així, la reflexió i la proposició d'idees per a un debat més general és ja una cosa revulsiva i útil. Ara, cal assumir igualment com un fet objectiu que han afa-

vorit la realització de treballs que altrament no haurien estat empresos, o bé sobretot n'han facilitat un coneixement més ampli, assenyaladament la publicació. Paral·lelament, no es pot menysprear el reconeixement social o públic que signifiquen per a la petita o gran vanitat de l'investigador que sovint treballa en silenci. Amb tots els matisos que calgui, hom pot afirmar, doncs, que han fet un paper i que, premis o beques, són encara una eina vàlida per al foment de la recerca en l'àmbit local en aquest moment de canvis.

Notes

- (1) Enric Casassas, «Cultura i recerca», *Revista de Catalunya*, 7 (abril 1987), pp. 3-5. Vegeu també Joan Guitart, «El futur de la universitat a Catalunya», *Revista de Catalunya*, 15 (gener 1988), p. 3-5, i Ricard Torrents, «La universitat a la perifèria i de la perifèria estant», *Revista de Catalunya*, 18 (abril 1988), pp. 36-46. Sobre la recerca universitària i el control de l'estat, vegeu també E. Casassas, «Entorn de les universitats a Catalunya», *Revista de Catalunya*, 53 (juny 1991), pp. 3-7.
- (2) Vegeu Max Cahner, «Alta cultura i normalització», *Revista de Catalunya*, 50 (març 1991), pp. 3-6, i Ricard Torrents, «Edició de llibres i universitat», *ibid.*, pp. 188-201.
- (3) Vegeu Jordi Porta, «el tercer sector a Catalunya. Les fundacions», *Revista de Catalunya*, 61 (març 1992), p. 25-34.
- (4) La Fundació Catalana per a la Recerca publicà a darreries de 1992, conjuntament amb el diari *La Vanguardia*, una *Guia de Beques universitàries*. Edició 1992 que conté diversos articles divulgatius sobre la vida del becari, els serveis de la mateixa Fundació i les activitats de diverses institucions (La Caixa, Fundació Jaume Bofill). Pel que fa a premis i beques de l'àrea de Girona és força incloquenta, per la qual cosa cal insistir per totes bandes que, si la guia en qüestió ha de tenir continuïtat, es faciliti i es requereixi respectivament més i millor informació per part dels convocants, concurrents i informants.